
Evropski gospodarski prostor

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 339.923:061.1EEC+339.924:338.2(497.13)

Funkcije Europske zajednice u gospodarskoj integraciji Evrope

VLATKO MILETA*

Sažetak

Promjene u Europskoj zajednici imat će dalekosežne posljedice na odnose Hrvatske s tom integracijom. Temeljna je preokupacija Europske zajednice sređivanje vlastitih redova u kontekstu zaključenog Ugovora o Europskoj uniji, te nije realno očekivati da će Hrvatska u narednih desetak godina postati punopravna članica ove integracije. Međutim, postoje brojni načini prilagodavanja zahtjevima tržišta što ih Europska zajednica njeguje u odnosima između svojih članica, a koje bi Hrvatska trebala sustavno primjenjivati u promjenama svog gospodarskog sustava.

Svjedoci smo dramatičnih procesa i promjena u međunarodnim gospodarskim odnosima, kako u međunarodnoj trgovini, tako i u kretanju kapitala, a napose u međunarodnom integriranju različitih nacionalnih gospodarstava u cijelom svijetu.

Po naznakama koje se već mogu prepoznati, očito je da će gospodarski odnosi u narednom stoljeću temeljiti na suradnji između Europske zajednice, sjevernoameričke zone slobodne trgovine i pacifičke gospodarske zajednice (bez obzira kakvo će biti njezino formalno ime), kako unutar tih integracija, tako i s trećim državama.

S tim u vezi, učinjeni su značajni koraci u sjevernoameričkom prostoru potpisivanjem *Omnibus Acta*, koji smjera cjelovitom ukidanju carina i drugih prepreka i dažbina u odnosima između Sjedinjenih Država i Kanade potkraj ovog stoljeća, odnosno Sjedinjenih Država i Meksika, što će uskoro biti učinjeno. Također, Japanci uporno promiču aktivnosti oko formiranja pacifičke gospodarske zajednice, a članice Europske zajednice, potpisom i ratifikacijom Ugovora iz Maastrichta, nastoje oživotvoriti Europsku uniju.

*Vlatko Mileta, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Vanjsko-politički odsjek

Sve je, dakle, usmjereno prema cilju, a kako je cilj sasvim blizu, za hrvatsku je državu vrlo važno sve to dočekati, napose promjene u Europskoj zajednici, koje će imati dalekosežne posljedice na odnose Hrvatske s tom integracijom.

Po osnovnim pokazateljima, Europska je zajednica za Hrvatsku iznimno važna. Iz toga prostora Hrvatska najviše izvozi i uvozi, otuda su i najveći financijski transferi, tu je izuzetno mnogo njezinih građana na radu, iz toga se područja najvećim dijelom u Hrvatsku prenosi tehnologija, a među brojnim drugim oblicima suradnje osobito je važna ona na području turizma.

Za Hrvatsku bi bilo vrlo povoljno kad bi kojim slučajem bila prihvaćena kao punopravna članica ove integracije, ali to nije realno očekivati narednih desetak godina. Za punopravno članstvo Hrvatske u Europskoj zajednici zapreke su na strani Hrvatske, ali i na strani Zajednice.

Organizacija hrvatskog gospodarstva daleko je od toga da bi moglo korespondirati s gospodarstvom Europske zajednice; za to su Hrvatskoj potrebne brojne godine prilagodavanja. To se uostalom traži i od drugih država s kojima je Zajednica već zaključila ugovor o pridruženom članstvu (Poljska, Mađarska, Češka i Slovačka). Analiza ugovora o pridruženom članstvu Poljske s Europskom zajednicom pokazuje da bi se u prijelaznom razdoblju do kraja ovog stoljeća poljsko gospodarstvo trebalo prilagoditi zahtjevima tržišta što ih Zajednica njeguje u odnosima između svojih članica. Međutim, prilagodavanje je moguće i bez formalnog članstva u Europskoj zajednici i Hrvatska bi ga trebala sustavno provoditi u promjenama gospodarskog sustava koje su u njoj danas na djelu. Primjerice, Austrija se već niz godinama prilagođava i njezin prijelaz iz sustava Europskog udruženja za slobodnu trgovinu u sustav Europske zajednice mogao bi se izvršiti bez teškoća, kad tome na putu ne bi stajali drugi razlozi.

Iako Europska zajednica dosad formalno nije donijela nikakav dokument iz kojega se može nazrijeti razrađena strategija odnosa s trećim državama europskog prostora, iz njezina ponašanja i pristupa europskom prostoru može se prepoznati i uočiti njezino neformalno postojanje.

U programu rada Europske zajednice za 1990. godinu predsjedavajući Komisije Jacques Delors izložio je viđenje problema odnosa Europske zajednice s europskim državama u doba bitno izmijenjenih europskih političkih i gospodarskih prilika, nakon sloma totalitarnog svijeta boljševizma. On problemu pristupa sustavno i za pojedine grupe država razrađuje posebnu strategiju, pa je otuda i naziv "Delorsovi krugovi", kao oznaka za različitu politiku Europske zajednice prema različitim grupama europskih država, napose onih u istočnoj Europi. Po tom prijedlogu, u prvoj su grupi države članice Europskog udruženja za slobodnu trgovinu, u drugoj srednjoeuropske države potvrđene demokratske orijentacije i državne organizacije, dok su u trećoj grupi novonastale države izrasle na ruševinama boljševičkog imperija.

Sukladno toj podjeli, u protekle je dvije godine vođena odgovarajuća politika, pa se može reći da je Delorsova koncepcija oživjela u praksi. Konkretno, sa članicama Europskog udruženja za slobodnu trgovinu zaključen je ugovor o slobodnoj trgovinskoj zoni (devetnaest europskih država članica Europske zajednice i Udruženja), i to je danas najveća integracijska zajednica u svijetu. Zatim, s više srednjoeuropskih država zaključen je ugovor o pridruženom članstvu, a s nekim

državama koje su nastale na razvalinama sovjetskog imperija uspostavljena je suradnja s određenim trgovinskim preferencijama.

Najznačajniji je ugovor iz Oporta od 2. svibnja 1992, koji je na snazi od početka ove godine i ocjenjuje se povijesnim za odnose Europske zajednice i Europskog udruženja, što poznavatelji dosadašnjih odnosa između ovih europskih integracija zasigurno ne ocjenjuju pretjeranim. Potpisivanjem tog ugovora završena je jedna etapa međusobnih odnosa članica, etapa bilateralne suradnje članica Udruženja s Europskom zajednicom; uspostavljena je multilateralna suradnja, u kojoj je zajednički ugovor o gospodarskoj suradnji zamijenio pojedinačne ugovore, koji su dosad bili na djelu.

Iako ugovor iz Oporta dopušta da pojedine članice Europskog udruženja specifična pitanja mogu i dalje posebno regulirati s Zajednicom, ipak je riječ o iznimnim odstupanjima od načelnog stajališta, po kojem u slobodi kretanja roba na cijelom području EEA (Europskog gospodarskog područja) ne stoje na putu nikakve zapreke.

Valja napomenuti da ugovor iz Oporta ne narušava "interlakenska načela", na čemu je Zajednica u vrijeme pregovaranja temeljila svoju poziciju. Naime, u posljednjem desetljeću Europska je zajednica bila pod velikim pritiskom nekih članica Udruženja (Austrije, Norveške, Švedske...) i njihove želje da postanu njezinim punopravnim članicama. Istovremeno, u samoj Zajednici činjeni su golemi naponi za realizaciju Europske unije, složenog programa budućih međusobnih odnosa vrlo tijesne suradnje, odnosno sinteze na području gospodarstva, politike i obrane, kao i u brojnim drugim pitanjima koja obuhvaća ugovor iz Maastrichta (7. veljače 1992). U situaciji dramatičnih promjena, kojima je Zajednica već dulje izložena, svako bi njezino proširivanje novim članstvom zaustavljalo započeti proces, pa je upravo u toku pregovaranja između Zajednice i Udruženja i došlo do prihvaćanja spomenutih načela.

Prihvaćanjem "interlakenskih načela" zaustavljene su ambicije nekih članica Udruženja za pridruživanjem Zajednici, a istodobno je Zajednica ostavila sebi slobodu da može dovršavati program koncipiranja Europske unije i nastaviti pregovaranje s Europskim udruženjem bez posljedica na unutrašnju konsolidaciju. Tako je Zajednica otklonila želje nekih članica Udruženja za punopravnim članstvom za dulje vrijeme, što je važno znati u procjenjivanju budućih odnosa Hrvatske s tom integracijom.

Srednjoeuropske države Europska zajednica primila je u pridruženo članstvo i na taj način s njima ostvaruje gospodarsku i drugu suradnju. Sa Zajednicom su u pridruženom članstvu Poljska, Češko-Slovačka, što nasljeđuju i nove države Češka i Slovačka, te Mađarska. U taj drugi krug, mogle bio doći i Slovenija i Hrvatska, čim se riješe neka pitanja naslijeđa bivše države, s kojom je Zajednica imala gospodarsku suradnju posebnog tipa ugovora - *sui generis*.

Ugovori o pridruženom članstvu vrsta su ugovora koje Zajednica zaključuje s trećim državama. Prvi su put upotrijebljeni u odnosima s Grčkom i Turskom. Najčešće oni se smatraju prvom stepenicom prema punopravnom članstvu. Ali, ne mora biti tako. Primjerice, Turska nije status pridruženosti prestrukturirala u punopravno članstvo i vjerovatno neće jer je u međuvremenu Zajednica s njom zaključila ugovor o carinskoj uniji. Status pridruženog članstva sada su dobile neke bivše komunističke države, a što taj status znači može se vidjeti na primjeru Poljske.

Poljska je svoje odnose s Europskom zajednicom regulirala dvama ugovorima. Prvi od njih odnosi se na međusobnu trgovinu, te komercijalnu i općenito gospodarsku suradnju, dok se drugi odnosi na suradnju u mnogim drugim, negospodarstvenim područjima (politički dijalog i brojna druga pitanja).

Gospodarstvena suradnja očituje se u slobodnom cirkuliranju roba i, sukladno tome, snižavanju carina određenom dinamikom. Snižavanje carina na uvezene robe iz Poljske stupa na snagu odmah, dok će se carine na uvezene robe iz Europske zajednice u Poljskoj početi snižavati tek od 1994. godine. Konačno ukidanje carina u međusobnoj trgovini predviđeno je tek za sedam godina. U istom će se razdoblju smanjivati druge - necarinske prepreke i povećavat će se kontingenti.

Dakle, status pridruženosti u području trgovine Poljskoj šire otvara vrata europskog tržišta i daje joj određene preferencije time što ona ne mora jednakom dinamikom otvarati svoje tržište europskim robama.

U području trgovine ugovor o statusu pridruženosti ne donosi ništa spektakularno, pogotovo ne ono čega nema i kod ugovornih odnosa s državama s kojima takav status nije dogovoren.

Drugi je ugovor, međutim, mnogo značajniji. S tim se ugovorom pokriva sustav plaćanja, zatim industrijska kooperacija, suradnja na području znanosti i tehnike, suradnja u brojnim gospodarstvenim područjima: od poljoprivrede, energije i integralnog transporta, do monetarne sfere, bankarskog poslovanja i općenito pomoći u transformaciji poljskog gospodarstva na modernim gospodarskim osnovama.

Napose to vrijedi za otvorenu participaciju u poslovanju Europske investicijske banke i drugih fondova Zajednice (Fonda za regionalni razvoj, na primjer) i definiranje kreditnih *tranzša* što će ih Poljska moći povlačiti naknadno definiranim odgovorima.

Upravo se po tome ugovor o pridruženosti razlikuje od klasične trgovinske suradnje i njegova je najveća vrijednost u tome što ulazak u golemi gospodarski sustav sili domaće subjekte na brojne prilagodbe zahtjevima modernog gospodarstva.

I na kraju, u trećem su krugu države s kojima Europska zajednica održava klasične trgovinske odnose. U taj se krug ne može uvrstiti Rusija, jer odnosi s njom podliježu posebnoj gospodarskoj strategiji, koja obuhvaća i drugu suradnju osim one koja se temelji na čistim gospodarskim računima.

Status pridruženosti otvara određene pogodnosti, ali to nije samo njegova specifičnost. I drugim tipovima ugovora Europska zajednica daje preferencije trećim državama: najveća je pogodnost ovog statusa u tome što je u organizacijskom smislu predvorje punopravnog članstva.

Pod pretpostavkom da Europska zajednica širom otvori vrata, postavlja se pitanje čime bi se moglo trgovati. Kad je riječ o Europskoj zajednici to nije upitno, ali kad je riječ o državama bivšeg komunističkog sustava to je i te kako upitno. Kao što je poznato, struktura izvoza ovih država je katastrofalna. Tu dominiraju poluproizvodi, radnointenzivni i poljoprivredni proizvodi, čega Zajednica ima u izobilju. Moglo bi se, dakle, trgovati na kredit. Ali i tu postoje problemi. Zemlje

istočne Europe duguju Zapadu više od 170 milijardi dolara, pa je doista pitanje mogu li se dalje kreditno zaduživati i kako će dugove vratiti.

Svaki pritisak na Zajednicu da šire otvori vrata uvozu poljoprivrednih proizvoda s područja Istoka sukobljava se s interesima njezinih poljoprivrednika. Kako to izgleda, moglo se vidjeti u sporu između Europske zajednice i Sjedinjenih Država u pitanjima liberalizacije međusobne trgovine u ovom području, kad su europski farmeri izašli na ulice (napose francuski farmeri) i tražili od svojih vlada da zaustave svako pregovaranje.

Poznavatelji europskog poljoprivrednog sustava (sustava Europske zajednice) znaju koliko se novca troši za podržavanje europskih poljoprivrednika. Manje je, međutim, poznato da se više godina intenzivno pregovara o eliminaciji zapreka u međunarodnoj trgovini u okviru urugvajskog kruga. U tom je krugu GATT-ovih pregovora naglasak na necarinskim zaprekama za industrijske robe i *prelermanima* na uvoz poljoprivrednih proizvoda. I liberalizacija poljoprivrednih roba u međunarodnom prostoru glavni je razlog što pregovori u GATT još nisu završeni, iako je sve pripremljeno za potpisivanje.

Da Europska zajednica nema namjeru apsorbirati područje Srednje Europe u dogledno vrijeme, dokazuje i njezina velika participacija u kreditnom potencijalu Europske banke za obnovu, koja je nedavno osnovana, a njezine *transhe* za oporavak nisu davane iz Europske investicijske banke, koja je u njezinoj strukturi. Radije se, dakle, pristalo na posebnu banku, nego da se sredstva namijenjena za investicije u zajedničke programe na prostoru Zajednice i izvan Zajednice, ako u tome Zajednica ima posebnog interesa, preusmjere na područja Istoka.

Sve to pokazuje da je temeljna preokupacija Zajednice sređivanje vlastitih redova u kontekstu Ugovora o Europskoj uniji (Ugovor iz Maastrichta, 7. veljače 1992). Kako je spomenutim ugovorom vrijeme do kraja ovog stoljeća rezervirano za vlastita pospremanja (tek tada sve odredbe ugovora stupaju na snagu), možemo zaključiti da prije toga ne treba očekivati nikakva spektakularna proširivanja. Tu činjenicu Hrvatska u svojoj europskoj politici mora imati na umu.

Vlatko Mileta

THE FUNCTION OF THE EUROPEAN COMMUNITY IN THE ECONOMIC INTEGRATION OF EUROPE

Summary

The changes in the European Community will have far-reaching consequences for the relations of Croatia with this association. The basic preoccupation of the European Community is to establish order within its own ranks in the context of the European Union Contract. It is therefore unrealistic to expect Croatia to become a full member of this association, at least in the next ten years. There are however numerous ways of adaptation to the requirements of the market that the European Community fosters within the relationships among its own members; Croatia ought systematically to apply these while introducing changes into its economic system.